

УДК 336.025:347.73

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2022.16.23>

Козлова Ю.С.

*аспірант заочної форми навчання
кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Постановка проблеми. Правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу здійснюють нормативно-правову регламентацію такої діяльності та правовий вплив на суспільні відносини, в межах якої вони виникають і знаходять свій розвиток. У цьому контексті особливого значення набувають питання про характеристику окремих із таких правових засад. Зокрема, з урахуванням процесів імплементації міжнародно-правових стандартів у законодавство України окрему увагу варто приділити саме правовим засадам діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, що визначені в міжнародних договорах України.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Багато вчених, як то О. Андрійко, О. Балануца, О. Бандурка, А. Борисенкова, Л. Васильєва, О. Дрозд, О. Джафарова, Ю. Корольов, Н. Лугіна, К. Муравйов, Є. Павліченко, А. Палій, В. Першин, О. Рябченко, Є. Семекліт, А. Фотінюк, Р. Шаповал, С. Шатрава та інші, досліджували в своїх наукових напрацюваннях питання про адміністративно-правове регулювання державного фінансового моніторингу, в тому числі Національним банком України. Але чимало питань залишається не вирішеними й по сьогодні. Одним із таких питань є правові засади Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.

Метою статті є надання характеристики правових засад діяльності Національного

банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, що визначені в міжнародних договорах України.

Виклад основного матеріалу. Особливе місце серед нормативно-правових актів, положення яких визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, посідають міжнародні договори України. Так, відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [1]. При цьому в ст. 1 Закону України «Про міжнародні договори України» встановлено, що міжнародний договір України – укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо) [2].

Міжнародні договори України, які визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, здається можливим поділити на декілька груп.

Першу групу складають міжнародні договори, приписи яких закріплюють основоположні права, свободи й інтереси особи, що підлягають захисту в межах здійснення Національним банком України та іншими суб'єктами діяльності із фінансового моніторингу.

В якості прикладу таких міжнародно-правових актів слід назвати:

- Загальну декларацію з прав людини від 10 грудня 1948 року [3];
- Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 11 листопада 1950 року [4];
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року [5];
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року [6]; тощо.

До другої групи міжнародних договорів України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, слід віднести ті, дія яких направлена на запобігання та протидію тероризму взагалі, його фінансуванню зокрема.

Серед таких міжнародно-правових актів у першу чергу слід назвати Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 року, яка встановила, що кожна держава-учасниця вживає відповідно до принципів свого внутрішнього законодавства необхідних заходів для того, щоб визначити, виявити, заблокувати або заарештувати будь-які кошти, які використовуються або виділяються з метою вчинення визначених в Конвенції злочинів, а також надходження, отримані в результаті таких злочинів, з метою можливої конфіскації [7].

Окрім цього, слід назвати Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом від 27 січня 1977 року, яка встановила, що з метою видачі правопорушників Договірними Державами, жодний з наступних злочинів не розглядається як політичний злочин або як злочин, пов'язаний з політичним злочином, або як злочин, вчинений з політичних мотивів:

- злочин, визначений в Конвенції про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, підписаній в Гаазі 16 грудня 1970 року [8];
- злочин, визначений в Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямова-

ними проти безпеки цивільної авіації, підписаній в Монреалі 23 вересня 1971 року [9];

- тяжкий злочин, пов'язаний з посяганням на життя, фізичну недоторканність або свободу осіб, які перебувають під міжнародним захистом, включаючи дипломатичних агентів;
- злочин, пов'язаний з викраденням людей, захопленням заручників або тяжким незаконним затриманням;
- злочин з використанням бомб, гранат, ракет, автоматичної вогнепальної зброї або вибухових листів чи посилок, якщо це призводить до загрози особам;
- замах на вчинення будь-якого з вищенаведених злочинів або участь як співучасника особи, що вчиняє або намагається вчинити такий злочин [10].

Окрім цього, особливе місце серед міжнародних договорів України, які визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, посідає Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року, в якій зазначено, що кожна Сторона забезпечує свою спроможність здійснювати пошук, відстежувати, визначати, заблокувати, заарештовувати й конфіскувати майно, законного або незаконного походження, використане або призначене для використання будь-яким чином цілком або частково, для фінансування тероризму, або доходи, одержані в результаті цього злочину, та забезпечити із цією метою співробітництво в якомога більшому обсязі. При цьому кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для того, щоб забезпечити застосування заходів з блокування, арешту й конфіскації також до:

- майна, в яке були перетворені або конвертовані доходи;
- майна, одержаного із законних джерел, якщо до нього було цілком або частково прилучено доходи, – не більш ніж в обсязі оцінної вартості таких доходів;

– прибутку або інших вигод, одержаних від доходів, від майна, в яке були перетворені або конвертовані доходи, одержані злочинним шляхом, або від майна, до якого прилучено доходи, одержані злочинним шляхом, – аж до оцінної вартості таких доходів, у такий самий спосіб і настільки, який і наскільки застосовується до доходів [11].

В якості окремої групи міжнародно-правових актів, які визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, слід розглядати рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей або FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering). Рекомендації FATF представляють вичерпну та послідовну систему заходів, які повинні бути імплементовані країнами з метою боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму, а також фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. Оскільки Країни мають різну структуру правової, адміністративної та операційної системи та різні фінансові системи, тому всі не можуть ужити ідентичних заходів для боротьби з цими загрозами. Таким чином, Рекомендації FATF встановлюють міжнародні стандарти, які країни повинні імплементувати за рахунок заходів, адаптованих до конкретних обставин. Рекомендації FATF встановлюють основні заходи, які країни повинні вжити для:

- встановлення ризиків і розробки політики та координації дій на національному рівні;
- переслідування відмивання коштів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;
- застосування запобіжних заходів для фінансового сектору й інших визначених секторів;
- встановлення повноважень і обов'язків компетентних органів (наприклад, слідчих, правоохоронних та наглядових органів) та інших інституційних заходів;
- підвищення прозорості та доступності інформації щодо бенефіціарної власності юридичних осіб та правових утворень;

– сприяння міжнародному співробітництву [12, с. 11]

На сьогодні можна назвати значну кількість Рекомендацій FATF, розробка яких здійснювалася даною міжнародною організацією протягом декількох десятиріч. Так, Оригінальні Сорок Рекомендацій FATF були розроблені в 1990 році як ініціатива по боротьбі з незаконним використанням фінансових систем особами, які відмивають кошти від продажу наркотиків. У 1996 році Рекомендації були вперше переглянуті для відображення розвитку тенденцій і технік відмивання грошей, та для розширення їх сфери за межі відмивання коштів від продажу наркотиків. У жовтні 2001 року FATF розширила свій мандат для розгляду питань щодо фінансування терористичних актів і терористичних організацій, і зробила важливий крок щодо створення восьми (пізніше розширених до дев'яти) Спеціальних Рекомендацій по запобіганню фінансуванню тероризму. Рекомендації FATF були переглянуті вдруге в 2003 році і разом зі Спеціальним Рекомендаціям були схвалені більш ніж 180 країнами. Ці Рекомендації є загально визнаними міжнародними стандартами протидії відмиванню коштів та протидії фінансуванню тероризму. Стандарти FATF також були переглянуті з метою посилення вимог для ситуацій, які становлять високий ризик, і щоб країни могли застосовувати більш направлений підхід в сферах, де ризик є високим або де імплементация може бути посилена. Країни повинні спочатку визначити, оцінити і зрозуміти ризики відмивання коштів та фінансування тероризму з якими вони стикаються, а потім прийняти відповідні заходи для зниження ризиків. Підхід, що ґрунтується на оцінці ризиків, дозволяє країнам в рамках вимог FATF прийняти більш гнучкий комплекс заходів для того, щоб більш ефективно зосередити свої ресурси і застосувати попереджувальні заходи, які відповідають характеру ризиків для зосередження своїх зусиль в найбільш ефективний спосіб [12, с. 11–12].

Висновки. Отже, особливе місце серед правових актів, які визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, посідають міжнародні договори України. Такі міжнародно-правові акти визначають правові засади діяльності не тільки національних суб'єктів фінансового моніторингу, в тому числі Національного банку України, а й закладають світові стандарти такої діяльності. З урахуванням значної кількості міжнародно-правових актів, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, нами було розподілено їх у три групи. До пер-

шої віднесено міжнародні договори України, положення яких закріплюють основоположні права, свободи й інтереси особи, що підлягають захисту в межах здійснення Національним банком України та іншими суб'єктами діяльності із фінансового моніторингу. В якості другої групи таких міжнародно-правових актів розглянуто ті, дія яких направлена на запобігання та протидію тероризму взагалі, його фінансуванню зокрема. Наприкінці третю групу міжнародних-договорів України, які закріплюють правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, складають чисельні Рекомендації FATF.

Анотація

Підкреслено, що правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу здійснюють нормативно-правову регламентацію такої діяльності та правовий вплив на суспільні відносини, в межах якої вони виникають і знаходять свій розвиток. Акцентовано, що з урахуванням процесів імплементації міжнародно-правових стандартів у законодавство України окрему увагу варто приділити саме правовим засадам діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, що визначені в міжнародних договорах України. Встановлено, що міжнародно-правові акти визначають правові засади діяльності не тільки національних суб'єктів фінансового моніторингу, в тому числі Національного банку України, а й закладають світові стандарти такої діяльності. Запропоновано виокремлювати три групи міжнародно-правових актів, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. До першої віднесено міжнародні договори України, положення яких закріплюють основоположні права, свободи й інтереси особи, що підлягають захисту в межах здійснення Національним банком України та іншими суб'єктами діяльності із фінансового моніторингу. В якості другої групи таких міжнародно-правових актів розглянуто ті, дія яких направлена на запобігання та протидію тероризму взагалі, його фінансуванню зокрема. Третю групу міжнародних-договорів України, які закріплюють правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, складають чисельні Рекомендації FATF.

Ключові слова: Національний банк України, державний фінансовий моніторинг, суб'єкт, правові засади, міжнародні договори України, імплементація.

Kozlova Yu.S. International legal bases of the National Bank of Ukraine's activities as a subject of state financial monitoring

It has been noted that the legal basis of the activity of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring provides regulatory and legal regulation of such activity and legal influence on social relations within which they arise and find their development. It has been emphasized that, taking into account the processes of implementation of international legal standards into the legislation of Ukraine, special attention should be paid to the legal foundations of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring, which are defined in international treaties of Ukraine. It

has been established that international legal acts determine the legal basis of the activities of not only national entities of financial monitoring, including the National Bank of Ukraine, but also establish global standards for such activities. It has been proposed to single out three groups of international legal acts that determine the legal basis of the National Bank of Ukraine's activity as a subject of state financial monitoring. The first includes international treaties of Ukraine, the provisions of which enshrine the fundamental rights, freedoms and interests of a person subject to protection within the scope of the National Bank of Ukraine and other subjects of financial monitoring activities. As the second group of such international legal acts have been considered those whose action is aimed at preventing and countering terrorism in general, and its financing in particular. The third group of international agreements of Ukraine, which establish the legal foundations of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring, are made up of numerous FATF Recommendations.

Key words: National Bank of Ukraine, state financial monitoring, entity, legal framework, international treaties of Ukraine, implementation.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про міжнародні договори України : закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.
3. Universal Declaration of Human Rights. Paris. 10 December 1948. *United Nations. Peace, dignity and equality on a healthy planet*. URL: <https://t1p.de/xurud>.
4. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols № 11 and 14. Rome, 4.XI.1950 *Council of Europe*. URL: <https://t1p.de/123qi>.
5. International Covenant on Civil and Political Rights. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 19 December 1966. *United Nations Treaty Collection*. URL: <https://t1p.de/qg28g>.
6. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. United Nations. 1967. *United Nations Treaty Collection*. URL: <https://t1p.de/w3wm1>.
7. International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism. New York, 9 December 1999. *United Nations Treaty Collection*. URL: <https://t1p.de/8o7t>.
8. Multilateral Convention for the suppression of unlawful seizure of aircraft. Signed at The Hague on 16 December 1970 *United Nations Treaty Collection*. URL: <https://t1p.de/0ar3l>.
9. Multilateral Convention for the suppression of unlawful acts against the safety of civil aviation (with Final Act of the International Conference on Air Law held under the auspices of the International Civil Aviation Organization at Montreal in September 1971). Concluded at Montreal on 23 September 1971. *United Nations Treaty Collection*. URL: <https://t1p.de/c27m7>.
10. European Convention on the Suppression of Terrorism. Strasbourg, 27.I.1977. *Council of Europe*. URL: <https://t1p.de/jb3te>.
11. Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. Warsaw, 16.V.2005. *Council of Europe*. URL: <https://t1p.de/jdudr>.
12. FATF (2012-2022), International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, FATF, Paris, France. *FATF*. URL: <https://t1p.de/het2>.